УДК 338.24.658.14

Н. Криштоф

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Досліджено вплив економічної кризи на економіку та політику України, а також на мале та середнє підприємництво. Висвітлюється сучасний стан фінансово-економічної та регуляторної підтримки розвитку малого та середнього підприємництва. Проводиться аналіз законодавчих ініціатив щодо розвитку підприємництва у період економічної кризи.

Ключові слова: мале та середнє підприємництво, інноваційна діяльність, регіональний розвиток, економічна криза, девальвація національної валюти, інфляція, проблема безробіття, кризові явища, валютні кредити.

Світова фінансово-економічна кризи негативно вплинула на економіку України, а це, своєю чергою, негативно позначилось на функціонуванні та розвитку підприємництва. Передусім йдеться про мале та середнє підприємництво, яке не має достатніх резервних фінансових ресурсів та страхових інструментів захисту своєї діяльності.

Для того, щоб відповісти на актуальне питання: "Чи зможе суспільство швидко подолати світову економічну кризу?", необхідно ще раз уряду та провідним вченим України переглянути потенційні можливості малого та середнього підприємництва. Адже мале та середнє підприємництво найбільше інтегроване в економічні процеси, і будь-яка економічна криза чи то нестабільність в суспільстві вимагає відповідної регуляторної ролі держави.

Зазначене вище проблему досліджують провідні вчені та науковці такі, як: В. Воротін, В. Геєць, Н. Воротіна, Д. Ляпін, К. Ляпіна, О. Кужель, З. Варналій, К. Ващенко [1, 2].

Необхідно розглянути та розробити дієві механізми загальнодержавної політики щодо розвитку малого та середнього підприємництва, закріпити в Податковому кодексі норми спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Потрібно переглянути та внести зміни до Закону України "Про національну програму розвитку малого підприємництва". Удосконалити норми технічного регулювання відповідно до норм країн-членів ЄС.

Метою статті є відобразити сучасний стан розвитку малого та середнього підприємництва в період економічної кризи. Основними економічними та законодавчими механізмами держави в умовах економічної кризи є: зниження податкового навантаження, спрощення дозвільних процедур, правил ліцензування, сертифікації, норм технічного регулювання, а також зменшення кількості перевірок із боку контролюючих органів.

Мале та середнє підприємництво на сьогодні переживає важкий період, бо, на відміну від великих підприємств, починає свою підприємницьку діяльність і розвивається за рахунок кредитів. Майже третина малих та середніх підприємців першими відчули проблему, тому що працюють за рахунок валютного кредитування. Через проблеми з коливанням курсу дуже важко вчасно повернути валютні кредити.

Перед підприємництвом постають життєво важливі питання: як повертати валютні кредити, як звести до мінімуму внутрішні витрати і взагалі, працювати чи припиняти свою господарську діяльність в умовах економічної та політичної кризи.

Світова практика доводить, що мале підприємництво найбільш гнучке у питаннях адаптації до економічних та законодавчих змін, адже воно швидко перепрофілюється на нові ринки виробництва та збуту. На сьогодні спостерігається тенденція, коли великі підприємства відмовляються від деяких непрофільних і неприбуткових видів діяльності, залишаючи за собою тільки основні, а це створює додаткові резерви для малого та середнього підприємництва.

Мале та середнє підприємництво відреагувало на кризу масовими акціями протесту біля державних установ та будинку Уряду України. Уряд своїми указами та постановами повинен не дратувати підприємництво, а, навпаки, виробити дієві механізми підтримки щодо підприємництва, адже лише фіскальними методами неможливо наповнити бюджет. І тому, реагуючи на масові протести, Держкомпідприємництва розробив антикризовий пакет, який складається з п'яти напрямів:

Перший напрям зменшення регуляторного тиску на підприємництво, прискорення дозвільної реформи, максимальне скорочення всіх реєстраційних та дозвільних процедур.

Економічний експерт підкреслює, що в умовах кризи саме мале та середнє підприємництво є найбільшим ресурсом економіки країни. "Криза – це творче руйнування, а тема ринкової економіки і підприємництво, за визначенням, і є цим творчим руйнуванням. Воно дозволяє пережити кризу і зазвичай активується в найбільш складні для економіки періоди, – зазначає В. Дубровський. – Так само, як і під час минулої кризи, сьогодні мале та середнє підприємництво має розвиватися підсиленими темпами, його задача вивести Україну з кризи" [3].

Справа в тім, що підставою для збільшення долі малого бізнесу є не результати реформ, а його нове визначення, яке введене законом. На жаль, закон із гучною назвою, яка привертала увагу, за змістом виявився несуттєвим, порівняно з накопиченими проблемами, з якими малий бізнес поки що залишається сам-на-сам. Йдеться про критерії, за якими малі підприємства відрізняються від середніх і великих. Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності" від 18 вересня 2008 р. встановив, що малі підприємства мають середньооблікову чисельність працівників за звітний рік не більше 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) – не більше 70 млн. грн. Попередньою редакцією закону обсяг реалізації було зафіксовано на рівні 500 тис. євро, що за курсом Національного банку України (далі – НБУ) у жовтні 2008 р. дорівнювало приблизно 3,7 млн. грн. Таким чином, за рахунок розширення критеріїв визначення малих підприємств збільшиться їх чисельність і, тим самим, автоматично зросте їх внесок у валовий внутрішній продукт (далі – ВВП). Держава повинна реагувати на загрозливу ситуацію для малого та середнього підприємництва, яка погіршується з року у рік. Наприклад, якщо 2000 р. кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення становила 44 одиниці, а частка у ВВП – 8,1%, то 2007 р., незважаючи на те, що їх кількість зросла до 70, частка у ВВП, навпаки, зменшилася до 4,4%.

Другий напрям полягає у полегшенні доступу до кредитних ресурсів через запровадження механізму компенсації частини відсоткових ставок за кредитами, які отримують підприємці. Державі необхідно створити фонди гарантування кредитів

для підприємців-початківців для того, щоб вони могли отримати мікрокредити на суму 20 – 30 тис. грн.

Третій напрям — лібералізація податкової сфери, зменшення податкового навантаження, запровадження пільгового оподаткування частини прибутку, що йде на модернізацію основних засобів виробництва, на закупівлю технологій виробництва, виробничих ліній та вдосконалення спрощеної системи оподаткування. Спрощена система оподаткування надає частину фінансового наповнення до місцевих бюджетів та створює сприятливі умови для підприємців.

Головне у пропозиціях Держпідприємництва — скоротити кількість видів діяльності (експортні операції, здача приміщень у оренду, видобування та реалізація корисних копалин), де переважно пасивні доходи або висока дохідність. Необхідно переглянути максимальний обсяг виручки від реалізації для тих, хто працює на спрощеній системі оподаткування. Зважаючи на інфляцію, необхідно збільшити обсяг виручки до 1 млн. грн. фізичним особам підприємцям та до 3 млн. грн. юридичним особам. Потрібно привести у відповідність із реальною економічною ситуацією і ставку єдиного податку, бо сплата 20 – 200 грн. – це рівень 1998 р. Тому ставку єдиного податку пропонують збільшити до 60 – 300 гривень. Необхідно переглянути кількість працюючих у малого підприємця. Аналізуючи питання єдиного податку, економічний експерт В. Дубровський погоджується, що певний перегляд податку чи індексацію потрібно було б зробити, але на сьогодні момент для цього абсолютно невдалий [4].

Підвищення ж єдиного податку, на його думку, абсолютно не відповідає логіці і філософії оздоровлення економіки в часи економічного спаду. “Сьогодні навантаження на малий і середній бізнес, навпаки, потрібно було б зменшувати, оскільки для бюджету це не матиме значних негативних наслідків, адже ця сфера займає в бюджеті значно меншу частку, ніж, наприклад, великий бізнес чи податки з обігу на споживання, але він може стати “рятівним колом” сьогодні для багатьох українців. Влада ж пропонуючи таку ініціативу, забирає в них останню надію”, – акцентує В. Дубровський [5].

Четвертий напрям – відтермінувати сплати по штрафах та пені до Пенсійного фонду, що дозволить вирішити проблему зі стажем працюючих та зняти соціальну напругу.

І п’ятий напрям – через Національну програму підтримки підприємництва необхідно створити інфраструктуру підприємництва, а це – бізнес-інкубатори, консультативні та інформаційні центри правової допомоги.

У сучасних умовах ризики банківської системи, яка страждає від кризи, можуть бути перенесені на інші сектори економіки, зорема й на ті, що становлять основу малого підприємництва: оптову та роздрібну торгівлю, оренду, надання послуг. Розуміючи це, Європейська асоціація підприємців, малих та середніх підприємств у жовтні 2008 р. звернулася до Європейського інвестиційного банку (далі – ЄІБ) із проханням виділити 20 млрд. євро для гарантування повернення кредитів, отриманих європейським малим бізнесом. Це вже “друга лінія фінансової оборони”. Першою було вересневе рішення ЄІБ про виділення підприємствам цієї категорії 15 мрлд. євро кредитних ресурсів на період 2008 – 2009 рр., а до 2011 р. загальний обсяг кредитування становитиме 30 млрд. євро. Умови надання кредитів малим підприємствам передбачають підтримку будь-яких інвестиційних витрат, пов’язаних із відкриттям та розвитком малих підприємств (чисельністю до 250 осіб) за винятком грального бізнесу, зброї, тютюну, діяльності, що має негативний вплив

на зовнішнє середовище, придбання орної землі та заходів, які є спірними з етичного боку, наприклад мається на увазі клонування людини. Кредитні ресурси ЄІБ, надаватимуться через комерційні банки на термін від 2 до 12 років, а максимальна сума одного кредиту може становити 12,5 млн. євро [6].

На сьогодні склалась складна ситуація при якій уряд спільно із Верховною Радою повинен розробити дієві державні механізм, які б вчасно реагували на зміни в час світової економічної кризи. В умовах економічної кризи неефективне рішення у законодавчій чи регуляторній політиці матиме негативну реакцію у економічній діяльності підприємництва, а також у суспільстві загалом. В Україні в пакеті антикризових заходів, ухваленому Верховною Радою України, прямі норми для підтримки малого підприємництва знайти важко, достатньо лише звернути увагу на обсяги, що передбачені у державному бюджеті на часткову компенсацію відсоткових ставок за кредитами, що надаються суб'єктам малого підприємництва. Так, у бюджеті 2007 р. на ці заходи було передбачено лише 27 млн. грн., 2008 р. – 32 млн., а на 2009 р. пропонується вже 250 млн. Враховуючи, що у сфері малого бізнесу діє 354,7 тис. підприємств, то навіть 250 млн. грн. замало.

За даними Держпідприємництва, за підсумками 2008 р. підприємництво виходить на зростання кількості підприємств: майже 7,5% по юридичних особах-підприємцях та 8% по фізичних особах-підприємцях. Суттєві тенденції падіння очікуються у другому кварталі 2009 р. Ситуація може повернутися на рівень початку 2000 р. За найгіршим прогнозом, скорочення кількості підприємств може становити до 20%. Але, разом із негативом з'являються нові можливості, з 1,5 млн. безробітних, яких очікують у 2009 р., не менше 10% піде у мале та середнє підприємництво, тому великого падіння чисельності малих підприємств не очікується.

Зменшиться чисельність ріелтерських, дивелоперських та рекламних компаній, а комп'ютерні та високотехнологічні підприємства будуть нарощувати свою кількість. Відбудуться позитивні зрушення у сфері торгівлі продуктами харчування. На сьогодні великі мережі гіпермаркерів та супермаркетів зіштовхнулися з проблемою споживчого попиту, а тому частина їх буде закриватись; через скорочення попиту всі великі мережі відмовлятимуться від збиткових магазинів. За останні роки спостерігалося зменшення кількості малих магазинів та збільшення супермаркетів, на сучасному етапі тенденція зворотна, чисельність маленьких крамниць зростатиме.

На сьогодні, мале та середнє підприємництво формує більше 10% ВВП. Це дуже мало у порівнянні з європейськими країнами. Саме через це Україна переживає кризу більш гостріше, аніж Польща. Там не було такого масового захоплення споживчими кредитами, і там по-іншому побудована структура економіки. Саме мале підприємництво у Польщі формує економіку. В Україні це прерогатива металургійних та хімічних гігантів, які залежать від світової кон'юнктури та вартості енергоносіїв. Українська економіка є слабо диверсифікованою і, відтак, вразливою до коливань кон'юнктури світових ринків, характеризується низьким рівнем інновації та ефективності використання ресурсів. Джерела експортно-сировинного розвитку, які базуються на інтенсивному нарощуванні металургійного та сировинного експорту в умовах заниженого обмінного курсу гривні, на сьогодні фактично є вичерпаним. Україна вже не може підтримувати конкурентні позиції у світовій економіці за рахунок дешевої робочої сили та економії на розвитку охорони здоров'я.

Потрібні окремі підходи для вирішення питання валютних кредитів, і в різних сферах діяльності вони мають свої особливості. Проте держава повинна створити рівні можливості для всіх, незалежно від того, у якій сфері підприємництво працює.

Держава не може змусити банки втрачати кредитні ресурси. Щодо компенсації різниці при перерахуванні валютних кредитів у гривневі буде доцільно тоді, коли буде зрозумілий валютний курс та його прогнозованість.

Цікавою на сьогодні є програма компенсації державою відсотків за кредитами, які отримали підприємці. Ця програма повинна поширюватися на всіх, але за однієї умови: якщо кредити беруться на реалізацію інноваційних проектів, критерії – кількість створених нових робочих місць, зростання обсягів сплати податків із виробництва продукції. В умовах складної економічної ситуації, коли усі витрати скорочуються, видатків на цю важливу програму в держбюджеті 2009 р. не передбачено.

В Україні вже склалися свої традиції, велика інерція мислення, бюрократія, яка звикла не допомагати підприємництву, а розглядати його як можливість отримати певні дивіденди для себе. Це недалекоглядна позиція, яка пов'язана із браком стратегічного мислення, з браком ефективного державного прогнозування та планування. Уряду та Верховній Раді необхідно відпрацювати державні механізми та дієві заходи, які сприятимуть подоланню фінансової кризи. Для цього необхідно розробити заходи щодо забезпечення прозорості фінансових ринків, законодавчо врегулювати питання спрощення процедур започаткування та ведення підприємництва, скорочення державного апарату та персоналу контролюючих органів, розробити та активізувати програм підтримки підприємництва та відшкодування відсотків за кредитами, зниження податків та спрощення їх адміністрування. Підтримка малого та середнього підприємництва з боку держави повинна стати порятунком від негативних кризових явищ, але марно сподіватися на це без реформ. Директор економічних програм Центру Разумкова В. Юрчишин передбачає різке погіршення економічної ситуації у першому кварталі 2009 р. Наростання негативних явищ в економіці, за його словами, нагадуватиме "снігову лавину". Тенденція падіння виробництва у промисловості й будівництві, що спостерігається вже принаймні два-три місяці, триватиме й найближчі декілька місяців. Це призведе до сплеску безробіття. Державі за цих умов потрібно буде більше грошей витрачати на соціальну допомогу. Водночас надходження до бюджету значно зменшаться, оскільки більшість податків іде з промисловості, яка перебуває у стагнації. Населення за таких умов і надалі панікуватиме, скуповуючи валюту. Все це призводитиме до подальшого обвалу гривні й ще більшого погіршення ситуації [7].

Експерти пропонують різні кроки для мінімізації наслідків кризи, до якої економіка України виявилася не готова. Однак головною умовою виходу з кризи має бути політична узгодженість. "Не буде політичної домовленості, хай помилкових, але спільних рішень, які реалізуються, нічого не буде", – зазначає В. Юрчишин. Якщо ця найменша необхідна умова буде дотримана, то вихід із кризи експерт вбачає передусім "в розвитку підприємництва – сприяння малому й середньому бізнесу, зниження податкового тиску, звільнення бізнесу від надмірного адміністрування, прискорена приватизація" [8].

У Національній доповіді визначаються та досліджуються актуальні проблеми розвитку підприємництва в Україні, окреслюються тактичні та стратегічні пріоритети подальшого розвитку підприємництва. Закономірно, вплив світової

фінансової кризи негативно вплинув на економіку України, а це своєю чергою негативно відобразилось на малому та середньому підприємництві. Зростання безробіття та інфляційні процеси є суттєвими чинниками для національної безпеки держави. "Малий і середній бізнес – це надія на розвиток економіки. Саме він має поглинути ту надлишкову робочу силу, яка з'являється сьогодні – ті, хто сьогодні залишився без роботи і чиї доходи різко впали, мали б знайти собі місце саме тут. І держава мала б цьому тільки сприяти", – наголошують економічні аналітики [9].

У підсумку скорочення працівників як у державному, так і в приватному секторі, значна частина працездатного населення зіткнулася з проблемою пошуку роботи і зміни професії. Згідно із прогнозованими даними Міністерства праці України, кількість безробітних до кінця 2009 року зросте на 2,4 млн. осіб. З кожним днем кількість безробітних зростає і в ряді регіонів України, проблеми працевлаштування вже перевищують можливості місцевих центрів зайнятості. Багато із звільнених спробує свої сили у підприємництві. Так, за даними Державної служби зайнятості України, станом на 1 січня 2009 р. у Вінницькій області на 1 вакантну посаду претендували 39 осіб, в Івано-Франківській і Хмельницькій – 48, Черкаській – 77 безробітних [10].

Отже, політика держави щодо звільнених громадян має зосередитись на створенні сприятливих умов для їх підприємницької діяльності, а успішне вирішення проблем зайнятості та ефективного функціонування підприємництва в умовах економічної кризи матиме подвійний ефект. Тобто, якщо державний механізм створить сприятливі умови для забезпечення функціонування існуючих підприємницьких структур та створить умови для безперешкодного входження безробітних до малого та середнього підприємництва, то своєю чергою підприємницький потенціал здатний виступити потужним ресурсом у вирішенні, по-перше, соціальних проблем, а це подолання безробіття й зниження соціальної напруженості і, по-друге, сприятиме наповненню бюджетів як місцевих, так і державних, а це своєю чергою зміцнить економіку регіонів та держави загалом.

В умовах загострення кризи кожне неефективне рішення у сфері ліцензування, дозвільній системі та регуляторній політиці загалом викличе адекватну реакцію у суспільстві. Тому розуміння європейського досвіду та практичне застосування стандартів Європейського Союзу (далі – ЄС) у сфері підприємництва має бути головним пріоритетом у національному законодавстві. Можливо, не потрібно ставити багато складних цілей, а досягнути лише декілька, але конкретних та дієвих. Наприклад, скористатися принципом "лише раз", який запропоновано у вищезгаданому законопроекті ЄС для малого бізнесу. Згідно законопроекту підприємство не має знов і знов надавати свою інформацію різним державним органам, вони повинні обмінюватися інформацією між собою. Тоді, при постановці на облік у податкових органах, органах статистики та фондах соціального страхування, підприємцю не доведеться витрачати свій час, нерви та кошти. Відповідних змін потребує також порядок відкриття рахунків у банківських установах. Одним з напрямків удосконалення підприємницького середовища в умовах кризи має бути завершення впровадження принципу "єдиного вікна" при здійсненні державної реєстрації суб'єктів господарювання та постановки їх на облік у відповідних органах. Це забезпечується через визначення єдиного документу, що підтверджує постановку на облік новоствореного суб'єкта господарювання у відповідних органах – виписки з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб підприємців. Виписка утримується у державного реєстратора. Цей

документ заміняє відповідні довідки органів податкової служби, статистики, фондів соціального страхування, які зараз необхідно подавати для відкриття рахунку в банку. Реалізація такої норми дозволить суттєво скоротити часові затрати для започаткування власної справи.

Під час економічної кризи особливо загострилась проблема, пов'язана з недостатністю фінансових ресурсів, необхідних для сталого виробничого процесу. Конкретним економічним інструментом державної підтримки та розвитку внутрішнього ринку є здійснення оподаткування за зниженою ставкою, а це 15% прибутку, який спрямовується на реінвестування у виробництво, оновлення та модернізацію основних фондів, що дозволить збільшити оборотні кошти підприємств, спрямувати ресурси на оновлення матеріально-технічної бази, що своєю чергою підвищить рівень конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Необхідно переглянути норми амортизації для кожної з груп основних засобів. Враховуючи, що вартість обладнання визначається рівнем морального старіння, зміною в кон'юнктурі ринку та інфляції, механізм розрахунку амортизації повинен бути достатньо гнучким для того, щоб забезпечити інвестиційну активність та розширення виробництва. Підвищення норм амортизаційних відрахувань допоможе підприємству запобігти втратам від морального зношування основних засобів, збільшити інвестиційні ресурси, прискорити відновлення об'єктів основних засобів, а це безпосередньо вплине на підвищення продуктивності праці та рентабельність виробництва.

На сьогодні спостерігається значне падіння обсягів імпорту та експорту продукції. В умовах фінансової кризи ситуація погіршується ще й у зв'язку з тим, що митними органами безпідставно припинено прийняття податкових векселів від суб'єктів господарювання при митному оформленні товарів при тому, що це право платників передбачено нормами Закону України "Про податок на додану вартість". Дії митних органів спричиняють перешкоди у здійсненні господарської діяльності, погіршують їх фінансовий стан через зменшення обігових коштів. Такі дії впливають на виробників-експортерів, які використовують у виробничому процесі імпортну сировину та комплектуючі. Відновлення права надання податкових векселів у рахунок сплати податку на додану вартість (далі – ПДВ) при митному оформленні товарів дозволить покращити фінансовий стан підприємств, збільшити обігові кошти та відновити законні права суб'єктів господарювання. З метою недопущення порушень суб'єктами господарювання порядку погашення векселів, необхідно удосконалити порядок погашення податкових векселів, виданих у рахунок сплати податку на додану вартість під час імпорту товарів як шляхом їх грошової оплати, так і шляхом заліку підтверджених органами державної податкової служби сум податку на додану вартість, які підлягають відшкодуванню з Державного бюджету України.

Необхідно внести зміни до Закону України "Про ціни і ціноутворення" щодо заборони підвищення державних фіксованих та регульованих цін і тарифів під час здійснення заходів, спрямованих на подолання кризового стану в економіці та здійснення дій по стабілізації фінансово-економічної ситуації в державі. На сьогодні збільшення тарифів та регульованих цін під час кризової ситуації на внутрішніх та зовнішніх ринках країни може мати місце лише як запобіжні заходи, які неможливо перенести на інший період. Таке збільшення повинно бути економічно обґрунтоване, прозоре, з урахуванням необхідності попереднього інформування основних

користувачів та споживачів цього сегменту ринку. Введення в дію таких змін необхідно проводити з моменту початку нового фінансового періоду з попереднім інформуванням.

У період економічної кризи, коли різко зростає рівень безробіття, погіршується матеріальне становище населення, мале та середнє підприємництво потребує гарантованої державної підтримки. За цього реальним інструментом державної підтримки має стати прийняття у найкоротший термін Закону України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва".

У законодавчому акті ЄС про малий бізнес, який готується з початку 2008 р., серед інших важливих питань передбачається суттєво змінити норми оподаткування.

Однією з головних податкових пропозицій є зменшення ставки ПДВ до 5%. Така редакція, на думку Єврокомісії, забезпечить більшу ефективність економічної політики щодо діяльності малих підприємств, які працюють у сфері побутового обслуговування, ремонту та будівництва, а також поточного обслуговування житла. Основна мета – закріпити нове бачення ролі малого та середнього підприємництва як головного чинника в економічній політиці Євросоюзу. На перший погляд, є відповідна законодавча база – спрощена система оподаткування та звітності. Українська система оподаткування залишається найбільш обтяжливою серед 180 країн світу. Першочерговим завданням є удосконалення спрощеної системи оподаткування та звітності суб'єктами малого підприємництва, оскільки відповідний Указ Президента було прийнято ще в 1998 р. і з того часу він зазнав лише незначних змін. Пропонується також скасувати та переглянути місцеві податки та збори, оскільки витрати на їх адміністрування перевищують доходи від їх стягнення, а умови є обтяжливими для підприємництва та потребують додаткових витрат на складання та подання недосконалих форм звітності.

Необхідно врегулювати питання сплати підприємцями страхових внесків, фінансових санкцій та пені. З метою запровадження механізму стимулювання та прискорення погашення боргів суб'єктами господарювання до Пенсійного фонду необхідно надати можливість страхувальникам за бажанням розстрочувати суми простроченої заборгованості.

Важливим фактором, що забезпечує результативність економічних реформ, є прозорість у прийнятті управлінських та судових рішень, яка безпосередньо впливає на покращення умов ведення підприємництва, конкурентоспроможності, захищає права власності. Також необхідно згадати щорічне бюджетне фінансування Національної програми сприяння розвитку малому підприємництву. Так, у 2007 р. бюджет передбачав на програму 1,8 млн. грн., а у 2008 р. – 2 млн. грн. Постає питання: це мало чи багато для підприємництва України, і чи ефективно ці кошти будуть використані? Порівнюючи ефективність політики України у питаннях стосовно підприємництва, будь-які оцінки українських успіхів, яких і так небагато, тьмяніють при порівнянні їх з програмними діями Європейського Союзу. Такі принципи застосовуються в країнах-членах ЄС. Директива 2004/48/ЕС про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності прямо передбачає публікацію судового рішення про порушення прав власності. В Україні судова реформа працює неефективно, однак за умов активності представників малого підприємництва, стане можливим систематизувати зберігання та оприлюднення судових рішень із найболючіших питань таких як оренда, перевірок та штрафів, дозволів, ліцензій, стандартів, сертифікатів – це буде дієвим механізмом боротьби з корупцією в державних органах влади.

У багатьох регіонах України не впорядковано земельні відносини організації роботи ринків, відсутня система укладання договорів між підприємцями та адміністрацією ринків про надання торгового місця. Необхідно вирішити організаційно-правові питання забезпечення здійснення підприємницької діяльності на ринках суб'єктами господарювання, а також організації та оформлення взаємовідносин між підприємцями, адміністраціями ринків та органами місцевого самоврядування. Для врегулювання проблем орендарів необхідно запровадити в дію типовий договір оренди торгового місця, рекомендований для оформлення взаємовідносин між адміністрацією ринку та продавцем.

Розміри земельного податку та орендної плати є обтяжливі для підприємців та підприємництва загалом, а це своєю чергою в умовах фінансової кризи призводить до підвищення цін на продовольчі товари та зниження купівельної спроможності громадян України. Внаслідок цього необхідно проаналізувати положення законів у частині зменшення ставок земельного податку і наслідків його застосування та розробити економічно обґрунтовані розміри ставок із податку та оренди землі з внесенням відповідних змін до Законів України "Про плату за землю", "Про оренду землі". Питання щодо передачі в оренду державного та комунального майна виключно на конкурсних засадах викликало негативне відношення суб'єктів господарювання. В умовах зниження платоспроможності суб'єктів господарювання та обмеження їх фінансових ресурсів встановлення високих орендних ставок та постійний їх перегляд може призвести до того, що орендарі не зможуть платити високі орендні ставки, а це своєю чергою, призведе до дочасного розірвання договорів оренди, закриття та банкрутства. Необхідно законодавчо закріпити практику довготермінової оренди державного і комунального майна строком не менше 5 років, це сприятиме ефективному використанню об'єктів власності, та, водночас, дозволять зберегти ділову активність підприємництва.

Важливим чинником у пом'якшенні наслідків фінансової кризи є доступ суб'єктів малого підприємництва до фінансово-кредитних ресурсів. Для цього розроблено заходи, зокрема:

– забезпечення здешевлення кредитування проектів малого та середнього підприємництва, які впливають на підвищення рівня зайнятості населення;

– залучення ширшого кола представників малого підприємництва до участі у програмі часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами на реалізацію інвестиційних проектів;

– створення гарантійних кредитних фондів для суб'єктів малого та середнього підприємництва;

– розроблення та впровадження механізмів компенсації: лізингових платежів, витрат, пов'язаних із участю у виставково-ярмаркових заходах для суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Основними інструментами реалізації системи заходів із оздоровлення і формування сприятливого підприємницького середовища в Україні є програми підтримки малого підприємництва на центральному і місцевому рівнях.

У період фінансово-економічної кризи Уряд України має створити антикризову програму щодо підприємництва, заходи якої передусім спрямовуються на спрощення процедур започаткування малого підприємництва, забезпечення доступу підприємців-початківців до інформаційних, майнових, фінансово-кредитних ресурсів, надання навчально-освітніх, консультативних послуг для швидкого опанування базовими знаннями в сфері правової та бухгалтерської освіти. Необхідно

створити програму не виживання, а стимулювання й розвитку для забезпечення конкурентоспроможності підприємницького сектора України. Необхідно невідкладно забезпечити формування правових, організаційних та економічних засад для реалізації інноваційної політики, розвиток якої повинен базуватись на інноваційно-технологічній базі. Розроблена 2007 р. рамкова програма ЄС щодо підтримки діяльності у сфері інновацій сьогодні вирішує два важливих питання [11].

По-перше, забезпечує результативність інвестування в отримання нових знань, які обумовлюють конкурентоспроможність продукції.

По-друге, здійснює фінансову підтримку у названій сфері у важкі часи економічної кризи.

Програму називають вільним переміщенням знань або свободою п'ятої влади. І ось для такого вільного переміщення ЄС протягом 2007 – 2013 рр. готовий викласти чималу суму – більш ніж 50 млрд. дол. Вагомою складовою згаданої програми є розпочатий наприкінці серпня 2008 р. пілотний проект, що передбачає відкритий доступ до результатів наукових досліджень. Дослідження базуються на окреслених Єврокомісією обов'язкових напрямах: охорона здоров'я, енергетика, охорона навколишнього середовища, інформаційно-комунікаційні технології, дослідження інфраструктур, соціально-економічні та гуманітарні науки.

Висновки

Досвід розвинутих країн свідчить, що мале та середнє підприємництво відіграє важливу роль у формуванні нових робочих місць, забезпеченні необхідної мобільності ринку, створенні конкурентного ринкового середовища та ринкової інфраструктури. Важливою складовою потенціалу сектору малого та середнього підприємництва в Україні є соціальний аспект, пов'язаний з формуванням середнього класу та нової бізнес-еліти як необхідних передумов послаблення соціальної диференціації та забезпечення сталого економічного розвитку. Розвиток малого та середнього підприємництва неможливий за відсутності активної державної регуляторної політики, спрямованої на формування конкурентного середовища. Необхідно створити механізми захисту малого підприємництва від проявів ринкової монополістичної влади та зменшення адміністративного тиску з боку контролюючих органів. В Національній стратегії розвитку "Україна-2015", у виступах провідних вітчизняних вчених та представників українського підприємництва наголошується на необхідності запровадження комплексних механізмів регулювання корпоративних відносин, забезпечення узгодженості дій державних інституцій, що регулюють діяльність не фінансових та фінансових корпорацій на фондовому ринку, а також посилення контролю за діяльністю суб'єктів природних монополій. Україна – одна із небагатьох країн на пострадянському просторі, де є достатньо сильний та амбітний національний інтерес. Поки що найбільш ліквідні об'єкти і сектори вітчизняної економіки перебувають під контролем підприємців з українським громадянством, які асоціюють себе і своє майбутнє з Україною, а отже, є безпосередньо зацікавленими в успіху проекту побудови суверенної та самодостатньої України. Головним інструментом реалізації системного модернізаційного проекту в Україні має бути не мобілізація державного бізнесу та суспільства для досягнення переважно чужих цілей, а мотивація стати повноцінними агентами розвитку, партнерами держави. Необхідно консолідувати новаторські імпульси, що генерують здорові сили суспільства, держави та бізнесу в єдину загальнонаціональну хвилю модернізації [12].

Створення державного механізму фінансування програм науково-технічного розвитку та підтримки програм малого та середнього підприємництва на центральному, регіональному та місцевому рівнях сприятиме успішній реалізації комплексу антикризових заходів. Із впровадженням принципів Європейської хартії мале та середнє підприємництво стане однією з основних рушійних сил розвитку інноваційної та інвестиційної економіки, забезпечення зайнятості населення, соціально-політичної та соціально-економічної інтеграції України до Європейського Союзу. Ефективна реалізація комплексу антикризових заходів, удосконалення правових засад державного регулювання господарської та підприємницької діяльності, встановлення ефективних та прозорих правил гри, усунення необгрунтованих та неефективних регуляторних та ресурсних бар'єрів на шляху реалізації підприємницьких ініціатив, а також заохочення конкуренції – головні чинники пом'якшення негативних наслідків світової економічної кризи і створення умов для максимального використання потенціалу підприємництва та забезпечення сталого розвитку економіки України.

Необхідно впроваджувати дієві механізми державної політики щодо розвитку підприємництва, створити всі умови щодо зменшення безробіття через збільшення кількості робочих місць у підприємництві.

Доцільно створити умови для покращення стандартів життя людей та збільшити прошарок середнього класу, що своєю чергою через податки та місцеві збори збільшить надходження до бюджету України.

Створити прозорі та відкриті інститути та механізми державного регулювання господарської та підприємницької діяльності, а також забезпечити реальні механізми участі громадян та їх об'єднань у реалізації державного управління та місцевого самоврядування.

Література

1. Геєць В. М. Національна стратегія розвитку "Україна – 20015" Український форум // Стратегічні виклики суспільству та економіці України у XXI ст. [Текст] / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко, Б. Є. Кваснюк. — К. : Громадсько-політичне об'єднання, 2008. — 118 с.

2. Воротіна Н. В. Вплив розвитку підприємництва на зростання бюджетних доходів в Україні / Н. В. Воротіна // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні [Текст] : мат. III Міжнар. наук.-практ. конф. (15 – 17 травня 2007 р., м. Ялта) / відп. ред. А. А. Мвзаракі. — К. : Київ. Нац. торг.-екон. ун. ,2007. – С. 52—54.

3. Придушений малий бізнес Україну з кризи вивести не зможе, хоча міг би [Електронний ресурс] / Експерт Центру "Case Україна" В. Дубровський 19.03.2009 р. // Гарт Політичні новини. — Режим доступу : http://www.gart.org.ua.

4. Придушений малий бізнес Україну з кризи вивести не зможе, хоча міг би [Електронний ресурс] / Експерт Центру "Case Україна" В. Дубровський 19.03.2009 р. // Гарт Політичні новини. — Режим доступу: http://www.gart.org.ua.

5. Придушений малий бізнес Україну з кризи вивести не зможе, хоча міг би [Електронний ресурс] / Експерт Центру "Case Україна" В. Дубровський 19.03.2009 р. // Гарт Політичні новини. — Режим доступу : http://www.gart.org.ua.

6. Про запровадження в Україні принципів Європейської хартії для малих підприємств [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 587 від 2 липня 2008 р. // Режим доступу : www.portal.rada.gov.ua.

7. До весни якого року Україна подолає кризові явища? [Електронний ресурс] / Директор економічних програм Центру Разумкова Василь Юрчишин. 03.12.2008 р. // Інтернет-видання “Новинар”. — Режим доступу : http://www.intermedia.org.ua/news/.

8. До весни якого року Україна подолає кризові явища...

9. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : націон. доп. / [К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. Є. Воротін, В. М. Геєць, О. В. Кужель та ін.]. — К. : Держпідприємництво, 2008. — 226 с.

10. Жук І. М. Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності [Текст] / І. М. Жук ; Статистичний збірник. Держ. ком. Статистики України ; ред. М. С. Кузнєцова. — К., 2007. — 262 с.

11. Про запровадження в Україні принципів Європейської хартії для малих підприємств...

12. Жук І. М. Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності… — 262 с.

N. Kryshtof

PUBLIC POLICY OF SUPPORT OF DEVELOPMENT OF SMALL AND MIDDLE ENTERPRISE IS IN THE CONDITIONS OF WORLD ECONOMIC CRISIS

An economic crisis has substantially influenced on the economy and policy of Ukraine, as well as the small and middle enterprises. The article prospects the modern state of the financial and economic and regulator support for enterprise development of small and middle enterprise. The analysis of law initiations is conducted in relation to development of enterprise in the period of economic crisis.

Keywords: small and middle enterprise, innovative activity, regional development, economic crisis, devaluation of national currency, inflation, problem of unemployment, crisis phenomena, currency credits.